

original scientific article
received: 2014-07-10

UDC 930.25:327(497.1)"1950/1951"

INSISTIRANJE NA PRINCIPIMA? JUGOSLAVIJA I POČECI RATA U KOREJI (1950–1951)

Aleksandar ŽIVOTIĆ

Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, Čika Ljubina 18–20, 11000 Beograd, Srbija
e-mail: alzi@yubc.net

IZVLEČEK

V članku so na podlagi objavljenih in neobjavljenih arhivskih virov jugoslovanskega izvora in dostopne historio-grafske literature analizirani odnos jugoslovanske diplomacije do vzrokov in prve faze korejske vojne ter specifičnosti tedanjega mednarodnega položaja Jugoslavije.

Ključne besede: Jugoslavija, Koreja, ZDA, Kitajska, Sovjetska zveza, Združeni narodi, vojna, diplomacija

PERSEVERANZA DEI PRINCIPI? LA JUGOSLAVIA E L'INIZIO DELLA GUERRA DI COREA (1950–1951)

SINTESI

Sulla base di fonti d'archivio jugoslave, sia note che inedite, e della letteratura storiografica disponibile, l'articolo analizza la reazione della diplomazia jugoslava di fronte alle cause e alla prima fase della guerra di Corea nonché la specificità dell'internazionalismo jugoslavo dell'epoca.

Parole chiave: Jugoslavia, Corea, Stati Uniti d'America, Cina, Unione Sovietica, Nazioni Unite, guerra, diplomazia

IZBIJANJE SUKOBA I MEĐUNARODNI POLOŽAJ
JUGOSLAVIJE

Rat u Koreji koji je izbio u leto 1950. predstavljao je prvi veliki hladnoratovski sukob koji je planetu, tek izašlu iz vrtloga Drugog svetskog rata, stavio pred opasnost izbijanja novog oružanog sukoba. Uzrok rata je predstavljala podela Koreje koja je od 1910. do 1945. bila pod japanskom vlašću na sovjetsku i američku okupacionu zonu nakon kapitulacije Japana u Drugom svetskom ratu. Demarkacijska linija, ustanovljena prethodnim dogovorom iz 1945, išla je 38. paralelom. Bilo je planirano da se po završetku okupacije održe izbori i Koreja ujedini kao država s jedinstvenom vladom. Te planove poremetilo je izbijanje Hladnog rata pa su, slično kao i u Nemačkoj, pregovori o ujedinjenju propali. Umesto toga su dve supersile, Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR) in Sjedinjene Američke Države (SAD), ustanovili suparničke i ideološki suprotstavljene države koje su se nazivale Severna i Južna Koreja. Oba režima su nastojali ujediniti Koreju oružanom silom, ali je sever, koji je bio primio izdašnu sovjetsku vojnu pomoć, jedini bio to u stanju učiniti (Cumings, 2010, 20–23).

Rat je počeo napadom severnokorejskih komunističkih snaga na Južnu Koreju 25. juna 1950. duž 38. uporednika.¹ Na samom početku rata više vojnih uspeha je imala bolje opremljena i snabdevena severnokorejska vojska. Malobrojnija, slabije opremljena i demoralizirana južnokorejska vojska brzo je poražena i prisiljena na povlačenje. SAD nisu želele da otvoreno uđu u rat niti da posebno snabdevaju južnokorejsku armiju. Istovremeno, Sovjeti i Kinezi su upućivali obilatu vojnu pomoć svojim ideološkim saveznicima. Severnokorejanci nisu krili prisustvo sovjetskih tenkova i aviona. SAD su na to reagovale koristeći sovjetski bojkot Ujedinjenih nacija izdejsstvovavši izglasavanje rezolucije kojom se u cilju suprostavljanja severnokorejskoj agresiji može koristiti vojna sila. U Južnu Koreju su iz Japana počele pristizati američke snage koje su u određenoj meri stabilizovale situaciju, ali su do septembra pretrpele velike gubitke i pod kontrolom Juga jedva zadržale mostobran kod Pusan. Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija je doneo odluku da u Koreju uputi međunarodne snage pod oznakom Ujedinjenih nacija kako bi smirile situaciju. Misleći da će se stanje brzo srediti i da neće trebati mnogo vojske niti mehanizacije, Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija na čijem zasedanju nije učestvovao SSSR postavlja američkog generala Dagleasa Makartura za komandanta Ujedinjene komande interventnih snaga Ujedinjenih nacija. Cilj intervencije snaga Ujedinjenih nacija je bilo suzbijanje agresije komunističke Koreje na južnu istoimenu državu. Zbog bojkota ove sednice od strane Sovjetskog Saveza sama optužba za agresiju je postala sporna jer je bilo sasvim jasno da bi u suprotnom bio

uložen veto da je sovjetski predstavnik tada bio na sednici. Narodna Republika Kina koja u to vreme nije bila član Ujedinjenih nacija i koju je zastupala prognana nacionalistička vlada na Tajvanu je aktivno pomagala komunističke snage.

Snage Ujedinjenih nacija su ubrzo pristigle u Južnu Koreju. U prvim fazama operacija snage Ujedinjenih nacija su doživljavale katastrofalne poraze usled izražene tehničke inferiornosti. Kada su južnokorejske i snage Ujedinjenih nacija gotovo bile primorane na kapitulaciju usled izrazite vojne nadmoći severnokorejske armije, SAD su odlučile da pošalju svoje snage u Koreju. Prekretnicu u ratu predstavljalo je iskrcavanje američkih snaga kod Inčona u neposrednoj blizini Seula. Sa dolaskom američkih trupa stvari se poboljšavaju u korist južnokorejanaca, pa su veoma brzo prešli u kontranapad. Severnokorejske jedinice su bile prisiljene na užurbano povlačenje, pa su snage Ujedinjenih nacija povratile kontrolu nad čitavom teritorijom Južne Koreje. Opijen pobedom, američki komandant general Makartur je odlučio da nastavi rat, pređe 38. paralelu i ujedini Koreju, ovaj put pod američkim patronatom. Taj je potez ozbiljno zabrinuo komunističku vlast u NR Kini, koja je pokušala upozorivši Amerikance da se zaustave ili će se severnokorejskim jedinicama pridružiti kineske snage. Severnokorejanci na ivici poraza traže pomoć od Kineza. Kako su ta kineska upozorenja ignorisana, Kinezi su 19. oktobra poslali milion dobrovoljaca kineske armije preko granice, a dotadašnju američku premoć u vazduhu su po prvi put u potpunosti anulirali uvodeњem u stroj savremene sovjetske tehnike. Kada ni to nije dovelo do zaustavljanja američkog napredovanja prema kineskoj granici, u novembru su Kinezi preduzeli snažnu ofanzivu, udarili u bok iznenađenih američkih snaga, naneli im teške gubitke i naterali ih na povlačenje, koje mnogi i danas smatraju najdužim u američkoj vojnoj istoriji (Goncharov, Lewis, Litai, 1993, 67–69).

Kada su Kinezi i Severnokorejanci ponovno prešli preko 38. paralele, osramoćeni Makartur je javno zahtevao proširenje rata na Kinu i korišćenje nuklearnog oružja. Time se suprotstavio predsedniku Hariju Trumanu koji je nastojao da ograniči sukob, plašeći se da bi on mogao prerasti u Treći svetski rat. Makartur je smenjen, te je nakon manjih američkih protivofanziva front postepeno stabilizovan. Odlučujućih pobeda nije bilo ni na jednoj strani. Prvi pregovori o primirju su održani 10. jula 1951. u Kesongu. Kasnije su prekinuti, a bilo je održano preko stotinu sastanaka o prekidu vatre. Rat se nastavio kroz manje, lokalne akcije. Pregovori su 27. jula 1953. završeni potpisivanjem primirja u Panmunjonu. O modalitetima postizanja mirovnog rešenja se bezuspešno razgovaralo i na Ženevskoj konferenciji o Indokini 1954. Tehnički gledano, rat još uvijek nije završen, ali demarkaciona linija, tzv. Demilitirizirana zona, predstavlja de facto granicu dve država (Stueck, 1995, 102–103).

¹ O početku rata u Koreji prim. Nečak, 1992.

Početak rata u Koreji je zatekao Jugoslaviju u teškoj međunarodnoj poziciji. Nakon raskida sa SSSR i njegovim satelitima u leto 1948. Jugoslavija se našla u potpunoj izolaciji. Konfrontacija sa dojučerašnjim saveznicima ju je lišila snažnog oslonca u Istočnom bloku koji se u tim momentima formira, dok su odnosi sa zapadnim svetom bili još uvek na niskom nivou kao posledica jugoslovenskog sukoba sa Zapadom u vezi s trščanskim pitanjem, mešanjem u unutrašnji sukob u Grčkoj, suđenjima Dragoljubu Mihailoviću i Alojziju Stepincu, obaranjem američkih aviona i zapadnim procenama stanja ljudskih prava i sloboda u Jugoslaviji. Suočena sa pretnjom vojne intervencije sa Istoka, ekonomski iznurena i još uvek neobnovljena od ratnih razaranja i pustošenja, još uvek poljoprivredna zremolja teško je pogođena sušom i nerodicom, Jugoslavija se nalazila pred kolapsom. Jedini izlaz je predstavljalo poboljšanje odnosa sa zapadnim svetom i dobijanje preko potrebne ekonomske i vojne pomoći. Prvi koraci na tom planu su učinjeni već krajem 1949. i rezultirali su odlukom američkog Saveta za nacionalnu bezbednost od 17. novembra 1949. da se Jugoslaviji odobri vojna pomoć ukoliko bude napadnuta. Istovremeno, započeto je i s nizom ekonomskih aranžmana koji su relativno brzo zaključeni i počeli da daju rezultate. Ipak, jugoslovenskoj strani je bila hitno potrebna vojna pomoć, pa je nezadovoljna takvom odlukom nastojala da izmeni situaciju i sebi obezbedi momentalnu vojnu pomoć.

Sam jugoslovenski konflikt sa SSSR je za SAD predstavljao trenutak koji je maksimalno trebalo iskoristiti kako bi se Jugoslavija otrgla iz istočnog zagrljaja i približila zapadnom svetu. Zato je američko delovanje bilo usmereno u pravcu što bržeg postizanja sporazuma, ali unutar američki vojnih i diplomatskih struktura nije postojao konsenzus na koji način i u kom obimu treba pomoći Jugoslaviji (Mitrovich, 2012, 36–42). Jugoslovenski pritisci i pokušaji uticaja na američku stranu su trajali tokom čitave 1950. Američki vojni krugovi, pre svega Združeni komitet načelnika generalštabova su smatrali da Jugoslaviji treba pružiti neophodnu vojnu pomoć kako bi ona uspešno izmakla sovjetskoj kontroli. Prema njihovom mišljenju takav primer uspešnog otpora sovjetskoj dominaciji bi ohrabrio i mnoge sovjetske satelite da krenu jugoslovenskim putem (Gaddis, 2005, 100). Prepiska o pružanju vojne pomoći Jugoslaviji je vođena između američkog ambasadora u Beogradu Džordža Alena i državnog sekretara Dina Ačesona pri čemu se Alen zalagao za direktniji pristup i otvoren razgovor o tome s Josipom Brozom Titom, dok se Ačeson zalagao za uzdržaniji i diskretniji pristup uz intenziviranje kontakata između američkog vojnog izaslanika u Beogradu i jugoslovenskog vojnog vrha kako bi se proverilo jugoslovensko raspoloženje i stekao uvid u njihove stvarne namere (Bekić, 1988, 159). Ačeson je jula 1950. inicirao koordinaciju planova zapadnih sila u iščekivanju jugoslovenskog zvaničnog zahteva za ukazivanje pomoći koji je ubrzo usledio s najvišeg mesta u jugoslovenskoj političkoj nomenklaturi (Lis, 2003, 128).

Sem toga, oštro jugoslovensko suprotstavljanje Sovjetskom Savezu i izbor za nestalnog člana Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija davali su Jugoslaviji određen manevarski prostor u međunarodnim odnosima i mogućnost da putem zastupanja određenih principa i načela istovremeno brani i sopstvenu nezavisnu poziciju. Rat u Koreji je predstavljao prvi ispit takvog pristupa vođenju jugoslovenske spoljne politike koji je počeo da se kristalizuje na prelazu iz 1949. u 1950. Zato je u pogledu delovanja u odnosu na sukob u Koreji, najznačajnija diplomatska aktivnost bila usmerena ka permanentom delovanju u organima Ujedinjenih nacija.

U SENCI SOVJETA: JUGOSLAVIJA I KOREJSKO PITANJE 1948–1950

Sve do izbijanja sukoba sa Sovjetskim Savezom u leto 1948. Jugoslavija je kao jedan od najvernijih sovjetskih saveznika po korejskom pitanju sledila sovjetske stavove dolazeći u nezavidnu međunarodnu situaciju usled posledične konfrontacije s predstavnicima većine. Obnavljanje debate o Koreji u Ujedinjenim nacijama u jesen 1948. našlo je Jugoslaviju u sasvim drugačijoj poziciji. Sukob sa Sovjetskim Savezom joj je davao mogućnost jednostavnijeg i slobodnijeg delovanja, ali kako se sukob još uvek nalazio u manje akutnoj fazi, tako je i jugoslovenska sloboda delovanja u Ujedinjenim nacijama bila ograničena. S obzirom da se radilo o pitanju koje je kod Jugoslovena izazivalo žive reminiscencije na sopstveno iskustvo vezano za internacionalizaciju spora između Jugoslavije i Grčke u prethodnom periodu. Zato je jugoslovenska delegacija glasala protiv američkog predloga kojim bi bilo odobreno nastavljanje rada privremene komisije i osnivanja nove komisije za ujedinjenje Koreje videvši u njemu izražen pokušaj međunarodnog intervencionizma. Suprotstavljajući se sastavu i delatnosti takve komisije u kojoj su bile zastupljene uglavnom zapadne zemlje Jugoslavija ju je smatrala „stranom željama i ciljevima korejskog naroda“ (Politika, 13. 12. 1948). Jugoslovenski delegat Aleš Bebler je posebno naglašavao jugoslovenski strah, neslaganje i zabrinutost usled, kako je isticao, ponovljene prakse međunarodne organizacije koja se posle slučaja Grčke ponavlja i u pogledu Koreje (Politika, 13. 12. 1948). I tokom sledećeg zasedanja jugoslovenski predstavnici su tokom debate o formiranju komisije za ujedinjenje ustali protiv tog čina naglasivši da se pri razmatranju korejskog pitanja prenebregava najosnovniji problem, odnosno fakt da se pitanje dve Koreje može rešiti jedino ako se korejskom narodu prepusti puna sloboda da sam, po svom nahodanju i izboru, bez strane intervencije i mešanja reši svoj nacionalni problem, pa samim tim i pitanje ujedinjenja. Ističući principijelan stav podrške pravu svakog naroda na samoopredeljenje i zabrani mešanja u unutrašnje stvari svake zemlje, Jugoslavija je glasala za sovjetski predlog o raspuštanju komisije za Koreju, a protiv američke rezolucije kojom se odobrava njen rad (Politika, 3. 10. 1949).

Jugoslovenski predstavnik u ad hoc komitetu Josip Đerđa se otvoreno zalagao u svom istupu 23. oktobra 1949. za priznavanje načela na samopredeljenje i nemešanje u unutrašnje stvari korejskom narodu. Naglašavao je da je korejski narod tokom borbe protiv japanskog okupatora pokazao visoku političku svest i visok stepen borbenosti za svoja nacionalna i socijalna prava. Polazeći od takvog saznanja, naglašavao je da jugoslovenska delegacija ne može da se saglasi ni sa kakvim pokušajem mešanja u unutrašnje stvari korejskog naroda, posebno u momentima kad je on ulagao ogromne napore na planu nacionalnog ujedinjenja i demokratizacije društva. Tim argumentima je branio jugoslovenski stav da bi upućivanje posebne komisije Ujedinjenih nacija s posebnim mandatom samo otežavalo napore korejskog naroda u rešavanju osnovnih životnih pitanja. Stajao je na polazištu da upućivanje bilo kakve posebne komisije u Koreju može samo štetiti celokupnom svetskom miru, uprkos potrebi njegovog očuvanja (Politika, 24. 10. 1949). S obzirom da se radilo o momentima kad se Jugoslavija nalazila u spoljnopolitičkoj izolaciji, sukobljena i sa Istokom i sa Zapadom, u momentima kad se sukob sa Sovjetima i njihovim satelitima radikalizovao, a zapadni svet na čelu s SAD još uvek imao rezervisan stav, Đerđa nije propustio priliku da naglasi da će Jugoslavija principijelno braniti takvu poziciju uprkos tome što je bila izložena kritikama i napadima od strane predstavnika i Severne i Južne Koreje, kao čvrstih pristalica politike blokova kojima su suštinski pripadale. Na taj način, zalažući se za strogo poštovanje bazičnih principa međunarodnih odnosa, Jugoslavija je nastojala da na indirektan način brani i svoju poziciju u odnosu na međusobno suprotstavljene vojne i političke blokove.

TRAGANJE ZA REŠENJEM

Postavši nestalni član Saveza bezbednosti Ujedinjenih nacija Jugoslavija je došla u poziciju da svoje stavove i principe izlaže na otvoreniji i ubedljiviji način. Svoj efektivni nastup u tom telu je započela 10. januara 1950. Jugoslovenska pozicija u tom telu je bila izuzetno osetljiva usled naglašene američke diplomatske inicijative i demonstrativnog povlačenja sovjetskih predstavnika iz rada tog tela zbog prisustva predstavnika Republike Kine. U takvim okolnostima, svaka inicijativa SAD, budući bez čvršćeg oponenta imala je karakter uslova i diktata što je jugoslovensku diplomatiju koja se trudila da uz očuvanje nezavisne međunarodne pozicije obezbedi američku vojnu i materijalnu pomoć stavljalo u neugodnu poziciju, posebno ako se ima u vidu da je Sovjetski Savez svaku naznaku jugoslovenskog približavanja američkoj politici koristio u propagandne svrhe svrstavajući Jugoslaviju u red američkih sledbenika. U uslovima kad suštinski nije bilo oponenta, pa ni manjine u Savetu bezbednosti, Jugoslavija je nastojala da izgradi poziciju u kojoj će u borbi za strogo poštovanje proklamovanih načela pronaći saveznike. U tome je i uspela

pronašavši zajedničke interese s predstavnicima Indije i Egipta.

Naglo komplikovanje međunarodnih okolnosti usled upada severnokorejskih vojnih snaga 25. juna na teritoriju Južne Koreje je primoralo Jugoslaviju kao članicu Saveta bezbednosti da se aktivno uključi u rešavanje problema. S obzirom da je severnokorejski napad kvalifikovala kao otvoreni akt agresije, američka diplomatija je zatražila hitnu sednicu Saveta bezbednosti. Na američki zahtev Savet bezbednosti se odmah sastao. Jugoslovenski predstavnik je nastojao da zauzme neutralnu poziciju i postavi se kao čvrst zagovornik miroljubivog rešenja. Prilikom prvog glasanja o američkom predlogu rezolucije kojim se konstatovala povreda mira od strane Severne Koreje i obe strane pozivale na prekid neprijateljstava, Severna Koreja na povlačenje vojnih snaga iza 38. paralele, jugoslovenski delegat Đura Ninčić je bio uzdržan osim po tački koja je zahtevala momentalni prekid neprijateljstava što je podržao. Smatrao je da ne može glasati ni za, ni protiv pošto nije dovoljno informisan o stvarnom stanju stvari. Nesloživši se s američkom formulacijom, Jugoslavija je podnela svoj predlog koji je polazio od toga da pravo saslušanja koje je omogućeno Južnoj, mora biti omogućeno i Severnoj Koreji i da Savet bezbednosti ne sme da prekorači sopstvena ovlašćenja u smislu donošenja zaključaka koji bi prevazilazili dokazni materijal koji se nalazio u njegovom posedu. Naglašavao je da bi Savet trebalo da hitno zatraži prekid neprijateljstava i povlačenje trupa uz istovremeni nastavak ankete o čitavom problemu. Savet bezbednosti je podržao američki i bez ijednog glasa za odbio jugoslovenski predlog (Jovanović, 1985, 127). Radilo se o krupnom porazu jugoslovenske diplomatije.

Slično se desilo i s drugim jugoslovenskim predlogom. Naime, svega dva dana kasnije, 27. juna, usled brzog prodiranja severnokorejskih snaga prema Seulu, vlada Južne Koreje se obratila Savetu bezbednosti za pomoć. Vlada SAD je podnela nacrt rezolucije kojom bi se Južnoj Koreji uputila pomoć svih članica Ujedinjenih nacija pod pretpostavkom očuvanja međunarodnog mira i bezbednosti. Jedino je jugoslovenska delegacija glasala protiv američkog predloga ističući da Savet bezbednosti upravo u cilju očuvanja međunarodnog mira i bezbednosti ne može napustiti pokušaje posredovanja svega dva dana nakon početka borbenih dejstava. Naprotiv, jugoslovenski predstavnik Aleš Bebler je podneo predlog rezolucije kojim se isticalo da je sukob u Koreji posledica opšte napetosti u posleratnom svetu i izražene podele sfera uticaja među velikim silama. Smatrao je da Savet bezbednosti mora delovati suprotno tako ustrojenoj praksi u cilju pomoći korejskom narodu da uspostavi nacionalno jedinstvo. Jugoslovenski predlog rezolucije je pozivao obe strane da obustave neprijateljstva i uspostave jasnu proceduru za otpočinjanje direktnih pregovora. Iako su oba jugoslovenska predloga mogla predstavljati solidnu osnovu za otpočinjanje rada na prekidu oružanog sukoba i otpočinjanju pregovo-

ra u cilju postizanja mirnog rešenja, sama atmosfera u najznačajnijem telu Ujedinjenih nacija je bila takva da su SAD usled sovjetske apstinencije i nepostojanja opasnosti od ulaganja veta izdejstvovale 7. jula usvajanje svog predloga rezolucije koji je omogućio slanje snaga Ujedinjenih nacija u Koreju. Tom prilikom se Jugoslavija uzdržala ističući da problem treba rešiti sporazumno uz prihvatanje i poštovanje demarkacione linije na 38. paraleli. Na taj način je Jugoslavija prihvatila efektivno postojanje dve države korejskog naroda samo kao privremeno rešenje koje je išlo u prilog očuvanja svetskog mira i bezbednosti (Jovanović, 1985, 128).

IZGRADNJA NEZAVISNE POZICIJE

Jugoslovensku poziciju u odnosu na razbuktavanje sukoba u Koreji je u intervjuu za beogradsku *Politiku* 6. septembra 1950. razjasnio ministar inostranih poslova Edvard Kardelj. Kao osnovne principe jugoslovenske politike u odnosu na tu krizu je naveo osudu svake intervencije, uplitanja u nezavisnost, suverenitet i unutrašnje stvari pojedinih zemalja, kao i svaku akciju koja bi mogla da ugrozi svetski mir i bezbednost. Tako formulisani stavovi su suštinski predstavljali kritiku postupaka i jedne i druge strane u sukobu, ali i politike velikih sila kao pokretača napetosti u svetu. Insistirao je na jasnom razlikovanju agresora i napadnutog i zalaganju za postizanje rešenja koje bi bilo u interesu ujedinjenja korejskog naroda. Jasno se videlo da Jugoslavija ne podržava vojno angažovanje Ujedinjenih nacija u Koreji, ali nije ni otvoreno ustajala protiv toga smatrajući da suprotna strana snosi značajan deo krivice i odgovornosti za radikalni razvoj događaja (*Politika*, 6. 9. 1950). Kardeljeve stavove jugoslovenski ambasador u Vašingtonu Vladimir Popović je objašnjavao kao jedno u nizu jugoslovenskih nastojanja na planu očuvanja svetskog mira.²

Novo iskušenje za jugoslovensku diplomatiju je predstavljao predlog „osam nacija“ kojim je krajnje uopštenom formulacijom o potrebi ujedinjenja Koreja davana otvorena mogućnost međunarodnim snagama da prekorače nekadašnju liniju razgraničenja i drastično izmene ranije uspostavljeno stanje. Na zasedanju Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, jugoslovenski ministar inostranih poslova Kardelj se suprotstavio predlogu ističući da se radi o pokušaju nasilnog menjanja ranije uspostavljenog stanja u Koreji koji bi u krajnjoj liniji pretvorio Ujedinjene nacije u intervencionističku snagu što bi imalo nesagledive posledice po sveukupan sistem međunarodnih odnosa i otvorio mogućnost mešanja Ujedinjenih nacija u unutrašnje poslove bilo koje zemlje. Osuđivao je mogućnost prelaska vojnih snaga Ujedinjenih nacija preko 38. paralele i eventualno uspostavljanje južnokorejske vlasti na prostoru Severnog dela Koreje u kom slučaju bi, po njemu, autoritet Ujedinjenih nacija, bio drastično narušen. Isticao je i

opasnost da se takvim postupkom otvara mogućnost nasilnog nametanja političkog sistema jednoj državi i jednom narodu. Kardelj se istom prilikom kritički osvrnuo i na predlog rezolucije socijalističkih zemalja koji je podrazumevao prekid neprijateljstava, povlačenje svih stranih trupa s prostora Koreje i organizovanje izbora za parlament jedinstvene Koreje. Smatrao je da je glavna slabost predloženog nacrtu rezolucije od strane socijalističkih zemalja neuzimanje u obzir konkretnih uslova koji su, po njemu, bili posledica grešaka i propuštenih prilika za mirno rešavanje spora (Jovanović, 1985, 130). Sam Josip Broz se izrazito pohvalno izražavao o radu jugoslovenske delegacije na zasedanju Generalne skupštine Ujedinjenih nacija (Simić, 2009, 58).

Jugoslovenski ministar je izneo predlog za rešavanje postojećeg spora na bazi neodložnog obustavljanja neprijateljstava, prihvatanja 38. paralele kao privremene granice dve Koreje i preduzimanja mera za održavanje demokratskih izbora na čitavoj teritoriji Koreje koje bi organizovala i kontrolisala posebna komisija Ujedinjenih nacija. Uz to, predlagao je i povlačenje svih službenika Ujedinjenih nacija iz Koreje odmah po preuzimanju vlasti od strane privremene vlade, kao i odlazak svih stranih trupa s njene teritorije uz preduzimanje svih potrebnih mera za ekonomsku obnovu zemlje. Insistiranje na utvrđenim principima je vodilo jugoslovensku diplomatiju ka pokušaju iznalaženja kompromisnog rešenja između izrazito suprotstavljenih američkih i sovjetskih predloga za koje je smatrala da ne nude povoljnu osnovu za iznalaženje rešenja problema. U tom cilju je zajedno s indijskom delegacijom predlagala stvaranje posebne potkomisije koja bi bila zadužena za postizanje zajedničkog rešenja koja bi razmotrila različite predloge rezolucija i formulisala kompromisan predlog. I taj predlog je odbijen, ali ovog puta Jugoslavija nije bila usamljena. Njen predlog su podržale i Indija, Sirija, Liban, Jemen, Saudijska Arabija i Egipat, zemlje koje su imale ili mogle imati potencijalno slične probleme (Jovanović, 1985, 130). Na taj način se u samim Ujedinjenim nacijama kao najznačajnijem svetskom forumu stvarala kritična masa zemalja koja je nastojala da vodi nezavisnu spoljnu politiku distancirajući se od oba vojno-politička bloka.

U svom izveštaju Politbirou Kardelj je isticao da je čitavo zasedanje Generalne skupštine proteklo u znaku korejskog problema. Amerikanci su po njegovoj oceni bili u ofanzivi jer su imali inicijativu, dok su Sovjeti bili popustljiviji. Primećivao je homogenizaciju zapadnih zemalja, ali i lagano distanciranje Francuza i Britanaca. Naveo je da je odoleo američkim pritiscima da glasa za njihov predlog rezolucije, ali da je glasao za „Rezoluciju za mir“ jer je smatrao da taj mehanizam omogućava s obzirom da su i Sovjeti priznali njegovu legalnost. Ocenio je važnim zajednički nastup s Indijom, ali je smatrao da s tom zemljom postoje razilaženja po nizu drugih

2 AJ, 836, KMJ, I-b/939, Pismo Vladimira Popovića Ministarstvu inostranih poslova od 9. oktobra 1951.

pitanja pošto ona vodi politiku „sporazuma velikih sila“, dok su arapske zemlje, po njemu, delovale samostalno, mada još uvek više na liniji američke politike.³

NOVI I STARI SAVEZNICI: PRINCIPI I NAČELA

Korejski problem je novu kulminaciju doživeo usled kineske odluke da se u rat uključe „kineski dobrovoljci“ novembra 1950. što je izazvalo još veću polarizaciju unutar Ujedinjenih nacija. Jugoslovenski premijer i ministar odbrane maršal Josip Broz Tito je smatrao kinesku intervenciju potpunom glupošću pretpostavljajući da će taj nepromišljeni čin imati fatalne posledice po NR Kinu, kao i da se radi o potezu koji je podstaknut spolja u momentima kad je Kini preko potreban mir radi njenog ekonomskog jačanja. Pitao se kakve bi mogle biti posledice ukoliko bi Amerikanci odgovorili svojom vojnom intervencijom ističući antilenjinistički karakter takvog poteza (Simić, 2009, 30). Edvard Kardelj je izražavao mišljenje da Jugoslavija mora zauzeti stav sličan stavovima većine drugih zemalja, odnosno suprotan politici socijalističkog sveta što je Tito podržao videvši u njemu potvrdu ranije jugoslovenske politike (Simić, 2009, 31–32).

Jugoslovenska diplomatija je povodom kineske vojne intervencije zauzela izrazito negativan stav smatrajući da se radilo o činu koji je samo produbio postojeću međunarodnu krizu i povećao opasnost od novog sukoba na prostorima Azije. Sam Tito je smatrao da su se Kinezi previše napregli u silovitoj ofanzivi i da strah stranih diplomata zbog žestokog kineskog napredovanja ima realnu osnovu. Bio je uveren da je razvoj događaja dao za pravo jugoslovenskoj diplomatiji koja je ranije predlagala da se trupe Ujedinjenih nacija u svojoj kontraofanzivi protiv snaga Severne Koreje zaustave na 38. paraleli (Simić, 2009, 48–49). Tito je stajao na stanovištu da sukob u Koreji mora biti lokalizovan ili likvidiran kako ne bi ugrozio svetski mir, a da Ujedinjene nacije moraju hladnokrvno reagovati kako bi se sprečila ratna katastrofa (Simić, 2009, 56). Tito i Edvard Kardelj su zajednički formulisali instrukciju jugoslovenskoj delegaciji u Ujedinjenim nacijama koja je polazila od stava da je NR Kina nesmotreno odbila ponudu Ujedinjenih nacija koju je Jugoslavija smatrala povoljnom po kineske interese i koja je nudila solidnu osnovu za postizanje mirnog rešenja. Stalo se na stanovište da Jugoslavija uprkos sopstvenim teškoćama i osetljivosti odnosa sa SAD ne može da podrži njihov predlog rezolucije koji je NR Kinu osuđivao kao agresora u Koreji. Smatrali su da Kinu treba osuditi kao agresora, ali da se treba uzdržati prilikom glasanja uz jasno deklarativno izjašnjavaње zašto se Jugoslavija uzdržava od glasanja i kako ona

gleda na kinesku intervenciju u Koreji. Bili su uvereni da bi produženje i proširenje rata u Koreji vodilo izbijanju rata u svetskim razmerama (Simić, 2009, 86–87).

Ipak, jugoslovenska diplomatija je smatrala da ne treba usvojiti predlog rezolucije kojim bi NR Kina bila oglašena krivom za agresiju na Južnu Koreju jer bi se u tom slučaju radilo o meri koja bi izazvala i niz novih teškoća i olakšala nastojanja onih koji žele da zamaskiraju pravi karakter sukoba u Koreji. Pred sam početak zasedanja Saveta bezbednosti Edvard Kardelj je uputio opširnu instrukciju Alešu Bebleru da ukoliko bude novih inicijativa u vezi s kineskim odbijanjem predloga Ujedinjenih nacija za postizanje mirnog rešenja, to neizostavno podrži, a ukoliko američka strana predloži nacrt rezolucije koji bi Kinu označio agresorom bude uzdržan.⁴ U tom slučaju Bebler bi dao izjavu u kojoj bi potsetio da jugoslovenska vlada osuđuje kinesku intervenciju u Koreji jer ona produbljuje međunarodnu krizu i povećava opasnost po proširenje sukoba na Dalekom istoku predstavljajući ozbiljnu pretnju svetskom miru. U tom slučaju bi Bebler osudio i odbijanje Kine da prihvati kao bazu pregovora za mirno rešenje korejskog pitanja i problema na Dalekom istoku pet principa koje im je preporučio Politički komitet Ujedinjenih nacija za koje je trebalo da naglasi da predstavljaju ozbiljan pokušaj mirnog rešenja dalekoistočne krize.⁵ Kineski stav nije smatran konstruktivnim, već politikom koja vodi nastavku i produbljivanju postojećeg konflikta. Takođe, bio je i protiv eksplicitne osude Kine jer postojeći problem treba gledati kao deo opšteg pitanja vezanog za očuvanje mira u Aziji, a da Ujedinjene nacije moraju učiniti sve u cilju lokalizovanja postojećeg sukoba koji je pretio da izazove širi konflikt. Kardelj je smatrao da nema izolovanih sukoba i da naponi moraju biti usmereni ka očuvanju svetskog mira.⁶

Donekle se ostavljala mogućnost i da je kineska intervencija više izraz nezadovoljstva neefikasnošću Ujedinjenih nacija da okončaju sukob u toj zemlji. Jugoslovenski stav je bio posebno zapažen u međunarodnoj javnosti zato što je u momentu postavljanja tog problema pred Savet bezbednosti jugoslovenski predstavnik Aleš Bebler bio predsedavajući tim telom. On je ličnim zalaganjem uspeo da olakša proceduralni položaj delegacije NR Kine koja je bila pozvana da učestvuje u debati o izveštaju Komisije Ujedinjenih nacija za prekid vatre tako što je sednicu Saveta bezbednosti zakazao dan po pristizanju kineske delegacije u Njujork. U skladu s tim, jugoslovenska delegacija je podržala i predlog „šestorice“ kojim su sve države pozvane da se uzdrže od pružanja pomoći Severnoj Koreji i povuku svoje vojne snage s njene teritorije, kao i predlog „trinaest azijskih zemalja“ kao inicijativu za mirno rešenje spora u kom je NR Kina

3 AJ, 507/III–54, Zapisnik sednice Politbiroa CK KPJ od 5. decembra 1950.

4 AJ, 836, KMJ, I-4-b/11, Instrukcija Edvarda Kardelja Alešu Bebleru od 19. januara 1951.

5 Isto.

6 Isto.

zamoljena da ne prelazi 38. paralelu, a predsedavajući Generalne skupštine dobio nalog da sastavi predlog o prekidu oružanog sukoba u Koreji. Ipak, prioritet je dobila američka rezolucija u kojoj je NR Kina označena kao agresor. Jugoslovenski predstavnik je glasao protiv takvog predloga videvši u njemu mehanizam za uvođenje sankcija NR Kini. Po njemu, radilo se o pokušaju „izvrtanja smisla rata u Koreji i njegovog pravog karaktera, kao rešenje koja ni u čemu ne doprinosi interesima uspostavljanja i očuvanja svetskog mira“. Naglašavao je da takva rezolucija suštinski onemogućava postizanje mirnog rešenja spora (Politika, 1. 2. 1951).

Istom prilikom Bebler je nepokolebljivo zastupao stav da se postojeći sukob u Koreji mora lokalizovati jer će u suprotnom proizvesti trajne posledice po svetski mir. Istrajavao je na stavu da ne postoje izolovani sukobi pošto se u svakom momentu i najmanja provokacija može pretvoriti u opšti sukob i da je u tom pogledu Koreja probna tačka na kojoj će se pokazati da li mir uopšte može biti sačuvan (Politika, 1. 2. 1951). Pošto je prvobitna formulacija ublažena, Jugoslavija se uzdržala od glasanja. Jugoslavija je izabrana u Komitet za dodatne mere koji je imao zadatak da proči mogućnosti zaustavljanja kineske vojne intervencije, ali je odbila da učestvuje u njegovom radu (Jovanović, 1985, 130).

Jugoslavija se uzdržala od glasanja i 19. maja 1951. distancirajući se od poziva svim zemljama da se uzdrže od izvoza ratnog materijala u NR Kinu i Severnu Koreju smatrajući da bi u suprotnom učestvovala u markiranju i žigosanju krivca u već vrlo zategnutoj međunarodnoj situaciji, ali je glasala za ostatak predloga rezolucije uz obrazloženje da je jugoslovenska vlada duboko uverena u potrebu ograničenja konflikta i rešenja korejskog

pitanja mirnim putem uz kritiku NR Kine da i dalje podržava agresora i ignoriše međunarodne napore koji bi doveli do rešenja konflikta (Jovanović, 1985, 134). Ubrzo je usledio početak pregovora o primirju koje je Jugoslavija pozdravila sa svoje strane. Uspešno okončanje razgovora je dovelo do privremenog obustavljanja neprijateljstava.

ZAKLJUČAK

Početak rata u Koreji u leto 1950. izazvao je najozbiljniju hladnoratovsku krizu od okončanja Drugog svetskog rata koja je pretila da preraste lokalne okvire i izazove globalni sukob. U tim trenucima se Jugoslavija našla u nezavidnoj međunarodnoj poziciji. Suočavala se s političkim, ekonomskim i vojnim pritiscima svojih nekadašnjih saveznika – Sovjetskog saveza i zemalja istočnog bloka, a sa Zapadom vodila mučne i neizvesne razgovore o eventualnoj vojnoj i ekonomskoj pomoći. Iako ekonomski i politički izolovana i iznurena, Jugoslavija je u organima Ujedinjenih nacija gde je tokom 1950. bila nestalni član Saveta bezbednosti zauzela neutralnu poziciju zasnovanu na distanciranju od stavova dva međusobno suprotstavljena vojna bloka i insistiranju na poštovanju načela suvereniteta, nepovredivosti granica, nemešanja u unutrašnje stvari suverenih zemalja, osudi međunarodnog intervencionizma i agresivnih postupaka u međunarodnim odnosima. U početku je bila usamljena u tom insistiranju da bi joj se naknadno priključio i jedan broj blokovski neangažovanih zemalja. Proklamovana načela jugoslovenske spoljne politike su postala bazični postulati njenog pristupa međunarodnim problemima sve do njenog raspada.

INSISTING ON PRINCIPLES? YUGOSLAVIA AND THE BEGINNING OF WAR IN KOREA (1950–1951)

Aleksandar ŽIVOTIĆ

University of Belgrade, Faculty of Arts, Čika Ljubina 18–20, 11000 Beograd, Serbia
e-mail: alzi@yubc.net

SUMMARY

The beginning of war in Korea in the summer of 1950 caused the most serious Cold War crisis since the end of the Second World War which threatened to overgrow the local frames and turn into a global confrontation. In these moments, Yugoslavia was in unenviable international position. It faced political, economic and military pressures of its former allies – the Soviet Union and the countries of Eastern bloc and it had uncertain and difficult dialogues on possible economic and military assistance. Even though it was politically and economically drained, Yugoslavia took a neutral position which was based on the distance from the attitudes of two confronted military blocs and insistence on the respect of principles of sovereignty, inviolability of borders, non-interference in internal affairs of sovereign countries, disapproval of international interventionism and aggressive moves in international relations in the organs of the United Nations where it was a non-permanent member of the Security Council during 1950. In the beginning it was lonely in this attitude, however, a certain number of countries which were not engaged in blocs supported Yugoslav attitude. The proclaimed principles of Yugoslav foreign policy became basic postulates of its approach to international problems until it disintegrated in 1991/92.

Key words: Yugoslavia, Korea, USA, China, Soviet Union, United Nations, war, diplomacy

IZVORI I LITERATURA

AJ, 836 – Arhiv Jugoslavije, Beograd (AJ), fond 836, Kancelarija Maršala Jugoslavije.

AJ, 507/III – AJ, fond 507/III, Politbiro Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije.

Politika. Beograd, Politika 1904–.

Bekić, D. (1988): Jugoslavija u hladnom ratu. Odnosi sa velikim silama 1949–1955. Zagreb, Globus.

Cumings, B. (2010): Korean War: A History. New York, Modern Library.

Gaddis, J. L. (2012): Strategies of Containment. A Critical Appraisal of American National Security Policy during the Cold War. New York, Oxford University Press.

Goncharov, S, Lewis, J, Litai, X. (1993): Uncertain Partners. Stalin, Mao and Korean War. Redwood, Stanford University Press.

Jovanović, J. (1985): Jugoslavija u Ujedinjenim nacijama 1945–1953. Beograd, Institut za savremenu istoriju.

Lis, L. (2003): Održavanje Tita na površini. Amerika, Jugoslavija i hladni rat. Beograd, Biblioteka Diplomacija.

Mitrovich, G. (2012): Undermining the Kremlin. America's Strategy to Subvert the Soviet Block 1947–1956. London, Ithaca, Cornell University Press.

Nečak, D. (1992): Obiski preteklosti. Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Simić, P. (2009): Titov dnevnik. Beograd, Novosti.

Stueck, W. (1995): The Korean War. An International History. New Jersey, Princeton University Press.